

Ռիսկերի մասին ծանուցում

Ներածություն

Յուրաքանչյուր տեսակի Ֆինանսական գործիք ունի իր առանձնահատկությունները և իր մեջ պարունակում է տարբեր ռիսկեր: Սույն Ծանուցումը ներառում է տեղեկատվություն Ֆինանսական գործիքների, ինչպես նաև դրանց առևտրի հետ կապված ռիսկերի մասին և մինչև դրանցով Բրոքերային գործարքների կնքումը, անհրաժեշտ է մանրամասնորեն ծանոթանալ դրանց ռիսկերին, Արժեթղթերի շուկայում ծառայությունների մատուցման ընդհանուր կանոններին ու կանոնակարգերին: Հաշվի առնելով, որ բոլոր ռիսկերի բացահայտումը կամ թվարկումը հնարավոր չէ, այստեղ նշվել են դրանցից միայն նրանք, որոնք սվյալ պահին հնարավոր էր իդենտիֆիկացնել կամ նշել: Սույն Ծանուցումն ընդհանուր առմամբ բացատրում է Ֆինանսական գործիքներով առևտրի հետ կապված ռիսկերի բնույթը, այն նպատակ ունի օգնել Ձեզ հասկանալու Ֆինանսական գործիքի բնույթն ու ռիսկերը, ընդունել դրանք ի գիտություն և հետագայում ներդրումային որոշումներ ընդունել:

Այնուամենայնիվ՝ սույն Ծանուցմամբ չեն բացահայտվում Ֆինանսական գործիքով առևտրի հետ կապված բոլոր տեսակի ռիսկերը: Հաշվի առնելով ռիսկերը՝ դուք պետք է նման գործարքներ կատարեք միայն այն դեպքում, եթե դուք հասկանում եք Ֆինանսական գործիքների բնույթը, որոնցով առևտուր եք իրականացնելու: Բարձր ռիսկային ֆինանսական գործիքներով առևտուրը, ինչպիսիք են ֆյուչերսները, օպցիոնները, սվոպերը, ֆորվարդային տոկոսադրույքների համաձայնագրերը, ռեպո և այլ ածանցյալ պայմանագրերը հարմարավետ չէ հանրության մեծամասնության համար: Դուք պետք է ինքնուրույն գնահատեք, թե արդյոք ֆինանսական գործիքներով առևտուրը հարմար է ձեզ համար՝ հաշվի առնելով ձեր փորձը, նպատակները, ֆինանսական ռեսուրսները և այլ համանման հանգամանքներ:

Խնդրում ենք հաշվի առնել և գիտակցել, որ Ձեր կողմից գնված ֆինանսական գործիքի արժեքը կարող է ինչպես աճել, այնպես էլ նվազել կախված շուկայի իրավիճակից և Դուք ոչ միշտ կարող եք վերականգնել Ձեր սկզբնական ներդրումը: Նախորդ հաջողությունները չեն երաշխավորում ապագա հաջողությունները: Եթե կասկածում եք որևէ ֆինանսական գործիքի հարմարավետության մեջ, կարող եք դիմել որևէ անկախ խորհրդատուի:

1. Գլխավոր ռիսկեր և Ֆինանսական գործիքներով գործարքների մասին զգուշացումներ

Հաճախորդը զգուշացվում է հետևյալ ռիսկերի մասին

- Ընկերությունը չի երաշխավորում և չի կարող երաշխավորել Հաճախորդի ներդրումները որևէ ֆինանսական գործիքում,
- Հաճախորդը պետք է գիտակցի որ իր ներդրումների արժեքը որևէ ֆինանսական գործիքում կարող են աճել, կարող են նվազել և կարող են ընդհանրապես հավասարվել զրոյի,
- Հաճախորդն ընդունում և ստանձնում է ֆինանսական գործքիների առք ու վաճառքի արդյունքում հնարավոր վնասների ռիսկը,
- Հաճախորդը չպետք է ներդրում կատարի այնպիսի ֆինանսական գործիքներում, որոնց ռիսկերի մասին տեղյակ չէ կամ չի հասկանում,
- Ֆինանսական գործիքի գնի աճի կամ նվազման մասին նախկին տեղեկությունը չի երաշխավորում, որ ֆինանսական գործիքի գինը կշարունակի աճել կամ նվազել,
- Որոշ ֆինանսական գործիքներ կարող են չունենալ մեծ իրացվելիություն և Հաճախորդը հնարավոր է չկարողանա դրանք վաճառել կամ կարող է կրել լրացուցիչ ռիսկեր,
- Եթե ֆինանսական գործիքը գնանշվում է Հաճախորդի ռեզիդենտությունից տարբեր երկրի արժույթով, ապա արտարժույթի փոխարժեքների տատանումները կարող են բացասաբար անդրադառնալ Հաճախորդի եկամուտների վրա:
- Ածանցյալ ֆինանսական գործիքը (օրինակ օպցիոն, ֆյուչերս, ֆորվարդ, սվոպ և այլն) կարող է չունենալ սփոթ փոխանցում և կախված լինել արտարժույթի, տոկոսադրույքների, ապրանքների, բորսայական ինդեքսների կամ բաժնետոմսերի գներից:
- Հաճախորդն առանց գիտակցելու ածանցյալ գործիքների էությունը և ռիսկերը չպետք է ներդրում կատարի այդ գործիքներում,
- Արտաբորսայական գործարքների գները և բնույթը տարբեր է և դրանցով չի ձևավորվում միասնական գին և փոխանցումների հետ կապված հնարավոր են լրացուցիչ ռիսկեր,
- Որոշ շուկաներում պատվերների կատարումը կարող է լինել դժվար կամ անհնար,
- Ստոպ պատվերների տեղադրումը նախատեսված է Ձեր վնասները սահմանափակելու համար: Այնուամենայնիվ որոշ դեպքերում Ստոպ պատվերները կարող են կատարվել Ձեր սպասվածից ավելի վատ գնով և կրեք ավելի շատ վնաս, քան սպասում էիք,
- Ընկերության կամ թղթակից բանկի անվճարունակությունը կարող են ստիպել Ընկերությանը փակել Ձեր դիրքերը Ձեր կամքին հակառակ,
- Հաճախորդի եկամուտները կարող են դառնալ լրացուցիչ հարկման առարկա օրենքների և իրավական ակտերի փոփոխության արդյունքում,
- Ընկերության ներդրումային խորհրդատվությունը չի հանդիսանում որևէ ֆինանսական գործիք գնելու կամ վաճառելու հրավերք, բոլոր ներդրումային որոշումները ընդունում և ստանձնում է միայն Հաճախորդը,

- Չկա ոչ մի երաշխավորություն, որ ֆինանսական գործիքի առևտրով զբաղվելիս կունենաք եկամուտ: Հաճախորդը չի ստանա նման երաշխավորություն ոչ Ընկերությունից, ոչ կապված անձանցից,
- Տեխնիկական բնույթի որևէ սխալի դեպքում, այդ թվում պատվերներ մուտքագրելիս, ռիսկի պատասխանատվությունը կրում է միայն Հաճախորդը, Ընկերությունը կարող է փոխհատուցել Հաճախորդի կրած վնասները, եթե ապացուցվի, որ նման վնասները կրել է ընկերության մեղքով:
- Մինչև գործարք կնքելը Հաճախորդը պետք է ուսումնասիրի Ընկերության սակագները և այլ տեսակի հնարավոր վճարները: Եթե որևէ տեսակի սակագին անհասկանալի է, ապա Հաճախորդը կարող է լրացուցիչ պարզաբանում պահանջել Ընկերությունից:
- Ընկերությունը մինչև Հաճախորդի համար հաշվի բացումը խորհուրդ է տալիս լրացնել Ընկերության հարցաթերթիկը, որտեղ նաև ներառված է որոշ ռիսկերի մասին զգուշացումներ:
- Ընկերության սակագները տեղադրված են Ընկերության կայքում: Հաճախորդը պետք է գիտակցի, որ միջնորդավճարների չափը կարող է ազդել իր եկամուտի վրա:
- Հաճախորդը պարտավոր է գաղտնի պահել իր գաղտնաբառը և հայտնի չդարձնել երրորդ անձանց կամ հասանելի դարձնել նրանց առցանց առևտրին: Հաճախորդը պատասխանատվություն է կրում երրորդ անձանց կողմից իր հաշիվ մուտք գործելու և առևտուր իրականացնելու դեպքում:

Հաղորդակցման ռիսկեր

- Ընկերությունը պատասխանատվություն չի կրում որևէ վնասի համար, որը առաջանում է Ընկերության կողմից Հաճախորդին ուղարկված հաղորդագրության ուշացման կամ չստացման դեպքում,
- Ընկերությունը պատասխանատվություն չի կրում Հաճախորդի այն վնասների համար, որոնք առաջացել են Հաճախորդի կողմից Ընկերությանը ուղարկված չկողավորված հաղորդագրությունները երրորդ անձանց հայտնի դառնալու պատճառով:
- Ընկերությունը պատասխանատվություն չի կրում Հարթակի միջոցով Հաճախորդին ուղարկված նամակների ստանալու և չկարդալու համար: Չկարդացված նամակները Հարթակից ջնջվելու են յոթ օր հետո:
- Հաճախորդը ինքնուրույն է կրում Ընկերությունից ստացված հաղորդագրությունների պահպանման ամբողջ պատասխանատվությունը,
- Հաճախորդը համաձայնվում է, որ երրորդ անձանց կողմից իր առևտրային համակարգով կատարված գործարքների ռիսկը կրում է միայն ինքը,
- Հեռախոսային խոսակցությունները ենթակա են ձայնագրման, եթե Հաճախորդը նախապես զգուշացվում է այդ մասին:

3. Արժեթղթերով գործարքների հիմնական ներդրումային ռիսկեր

Ռիսկերը դասակարգվում են գլխավոր, քանի որ ուղղակիորեն կապված են ֆինանսական գործիքի հետ:

Վարկային ռիսկ

Վարկային ռիսկն առաջանում է այն դեպքում, երբ գործարքի մյուս կողմը (նաև արժեթղթեր թողարկողը) հրաժարվում կամ ուշացնում է իր ստանձնած պարտավորությունների կատարումը, ներառյալ շահաբաժինների, արժեկտրոնների, մարումների գումարների վճարումը:

Վարկային ռիսկի չափը կախված է դրամական միջոցների հոսքի մեծությունից կամ ռիսկի տակ գտնվող դրամական միջոցների հոսքերի մեծությունից, դրանցից գրկվելու հավանականությունից և այն երաշխիքային գումարից (եթե երաշխիք գոյություն ունի), որը հավանաբար կստանաք, եթե գործարքի մյուս կողմը չի կատարում իր պարտավորությունը:

Վարկային ռիսկի դեպքերից են

- Երբ ներդրողը գնում է պարտատոմս, նա փաստացի պարտքով գումար է տալիս թողարկողին՝ սպասելով, որ թողարկողը ժամանակին կվճարի տոկոսագումարները և կմարի հիմնական գումարը,
- Ածանցյալ պայմանագրեր, ինչպիսիք է օպցիոնը, որի դեպքում գործարքի մյուս կողմը պարտավորություն է կրում որոշակի ժամանակ հետո վճարումներ իրականացնել,
- Երբ արտաբորսայական շուկայում ներդրողը գործարք է կնքում մյուս կողմի հետ, սպասվում է, որ գործարքի կատարման օրը գործընկերը կկատարի իր պարտավորությունները, այստեղ կա նաև փոխանցման ռիսկը, քանի որ գործընկերոջ բանկը հնարավոր է ուշացնի կամ չկատարի անհրաժեշտ փոխանցումը,

Գնաձի ռիսկ

Գնաձի ռիսկն ապրանքների գների աճն է և հրապարակվում է որպես գնաձի մակարդակ տոկոսային արտահայտությամբ: Գնաձի բարձր մակարդակը նշանակում է արժույթի գնողունակության նվազում: Օրինակ 3% գնաձ նշանակում է, որ գները աճել են միջինը 3%-ով:

Ինչքան գնաձն աճում է, գնողունակությունն ընկնում է: Ընկնում է նաև կապիտալում ներդրումների մակարդակը, եթե գնաձի մակարդակն ավելի բարձր է, քան արժեթղթերի եկամտաբերությունը:

Գնաձային ռիսկի ազդեցություններից են.

- Գնողունակության նվազում,
- Բաժնետոմսերի և պարտատոմսերի շուկաների ակտիվացում, որը կարող է բերել տատանողականության աճի,

- Տոկոսային արժեթղթերի գների նվազում,
- Որոշ տեսակի բաժնետոմսերի շահութաբերության նվազում:

Շուկայական ռիսկ

Ֆինանսական շուկայում գների տատանումից վնասներ կրելու ռիսկ: Շուկայական ռիսկերը անորոշ են և ազդում են ամբողջ արժեթղթերի շուկայի և տնտեսության վրա: Երբ շուկայական գներն ընկնում են, ակտիվների արժեքները նվազում են: Շուկայական ռիսկի առաջացման պատճառ կարող են լինել վարկային ռիսկը, փոխարկման ռիսկը, երկրի ռիսկը և տոկոսադրույքի ռիսկը:

Ոչ համակարգված ռիսկ

Ոչ համակարգված ռիսկը, որը նաև անվանում են «առանձնահատուկ ռիսկ», «դիվերսիֆիկացման ռիսկ» կամ «մնացորդային ռիսկ», ընկերության կամ ճյուղի առանձնահատուկ ռիսկն է, որը կարող է հանդես գալ յուրաքանչյուր ներդրման դեպքում: Այն որոշակի ճյուղի գների փոփոխության ռիսկն է, որն առանձնահատուկ է որևէ տեսակի արժեթղթին, ոչ թե ընդհանուր շուկային, ինչը կարող է առաջանալ ֆինանսական արդյունքներից, աշխատուժի խնդիրներից, եղանակային խնդիրներից, վատ կառավարումից և այլն: Այս ռիսկը կարելի է նվազեցնել պորտֆելը լավ դիվերսիֆիկացիայի շնորհիվ, որպեսզի ռիսկի ենթարկվի միայն պարտֆելի որոշակի մաս:

Երկրի ռիսկ

Երկրի ռիսկը նաև կոչում են «Քաղաքական ռիսկ», որը առաջանում է, որոշակի երկրում քաղաքական անբարենպաստ պայմաններ առաջանալու դեպքում: Որպես օրինակ ներդրողները կարող են կորցնել իրենց ներդրումները կամ նրանց մի մասը երկրի իշխանափոխության, սնանկության, Կենտրոնական բանկի անվճարունակության, ակտիվների պետականացման, օրենսդրական փոփոխությունների, հարկային փոփոխությունների արդյունքում:

Իրացվելիության ռիսկ

Իրացվելիության ռիսկն առաջանում է, երբ ներդրողը չի կարողանում առևտուր իրականացնել որոշակի արժեթղթերով, որովհետև այն հետաքրքրություն չի առաջացնում մյուս ներդրողների համար: Իրացվելիության ռիսկի օրինակ է, երբ ներդրողը չի կարողանում վաճառել արժեթղթերը իր դիրքերը փակելու կամ վնասը ֆիքսելու համար: Իրացվելիության ռիսկի օրինակ է նաև առք ու վաճառքի մեծ սպրեդը և գնային մեծ տատանումները և կարող է լինել հետևյալ երեք ձևերով.

- Առք ու վաճառքի սպրեդ. որքան մեծ կլինի ներդրողի վնասը՝ գնելով արժեթղթերը և վաճառելով դրանք նույն պահին:
- Շուկայի խորություն. որքան շատ կկարողանան ներդրողները վաճառել կամ գնել գործող առքի կամ վաճառքի գնով՝ առանց շարժելու գները:

- Շուկայի ճկունություն. որքա՞ն ժամանակ է պահանջվում, որպեսզի իջած գները վերադառնան

Արժույթային ռիսկ

Արժույթային ռիսկը կապված է միջազգային փոխանցումների հետ և առաջանում է արտարժույթի փոխարժեքի տատանումների արդյունքում: Այս ռիսկի դեպքում ներդրողը կարող է վնասներ կրել տարբեր արժույթներով գործառնությունների ժամանակ արտարժույթի փոխարժեքի փոփոխությունների արդյունքում: Այն նաև առաջանում է այն դեպքում, երբ ներդրողը գնում է արժեթղթեր, որոնց արժույթը տարբեր է իր սեփական երկրի արժույթից:

Օրինակ, եթե Դուք ներդրող եք Հայաստանից և գնում եք արժեթղթեր ԱՄՆ-ի շուկայից, Դուք պետք է հասկանաք, որ ռիսկ եք կրում և արժեթղթի գնից և ԱՄՆ դոլարի փոխարժեքից: Հնարավոր է որ ԱՄՆ արժեթղթից ունենք 15% եկամուտ, սակայն այն կորցնեք ՀՀ դրամի նկատմամբ ԱՄՆ դոլարի 15% արժեզրկման պարագայում:

Նվազող փոխարժեքները բերում են արտարժույթով ներդրումների կրճատման, ինչն իր հերթին արժեթղթերի գների հնարավոր նվազման:

Տոկոսադրույքի ռիսկ

Տոկոսադրույքների մակարդակները ուղղակի ազդեցություն ունեն փողի և կապիտալի շուկայի պարտքային գործիքների գների վրա: Աճող տոկոսադրույքները բացասաբար են անդրադառնում բաժնետոմսերի և պարտատոմսերի գների վրա: Հետևաբար նվազող տոկոսադրույքները դրական ազդեցություն են ունենում բաժնետոմսերի և պարտատոմսերի գների վրա: Այսպիսով տոկոսադրույքները գլխավոր չափորոշիչն են շատ շուկաների գների համար:

Այնուամենայնիվ տոկոսադրույքները ավելի մեծ ազդեցություն ունեն պարտատոմսերի վրա, քան բաժնետոմսերի և այն բոլոր պարտատերերի հիմնական ռիսկն է: Տոկոսադրույքների բարձրացմամբ պարտատոմսերի գներն իջնում են և հակառակը: Երբ տոկոսադրույքները բարձրանում են, ներդրողների մեծ մասը վաճառում է իր պարտատոմսերը՝ ավելի բարձր եկամտաբերությամբ իրենց գումարները ներդնելու ակնկալիքով: Օրինակ 5% եկամտաբերությամբ պարտատոմսի գինը կնվազի, եթե լինի նմանատիպ այլ պարտատոմս ավելի բարձր եկամտաբերությամբ:

Գործառնական ռիսկ

Գործառնական ռիսկը համակարգի խափանումներից պայմանագրային պարտավորությունների չկատարման, ֆինանսական գործիքների առևտրին անհասանելիության, գործարքների մասին տեղեկությունների չստացման ռիսկն է: Ընդհանուր առմամբ գործառնական ռիսկից հնարավոր կորուստները կարելի է դասակարգել հետևյալ կատեգորիաների մեջ.

- **Ներքին կամ արտաքին գեղծարարություն.** Կազմակերպության ներսում կամ դրանից դուրս որոշ անձանց գործողություններից կորուստներ, որոնք շրջանցում են կանոնակարգերը, օրենքները կամ Ընկերության քաղաքականությունները,
- **Ընկերության աշխատակիցների կողմից անփութություն.** Ընկերության աշխատակիցների կողմից անփութության և անգործության հետևանքով հնարավոր կորուստների առաջացում,
- **Հաճախորդներ, ծառայություններ և բիզնես պրակտիկա.** Այս դեպքում կորուստները կարող են աճել ոչ ճիշտ բիզնես պրակտիկայի արդյունքում, օրինակ՝ Հաճախորդներին անհարմար վաճառքներ, փողերի լվացում և շուկայի չարաշահում:
- **Համակարգային անջատումներ.** Սա ներառում է համակարգչի, ծրագրի, կապի խափանումներից հնարավոր կորուստները.
- **Կատարում, փոխանցում և գործառնական կատավարում.** Սա լայն կատեգորիա է, ներառում է տվյալների մուտքագրման խնդիրները, հավաքագրման խնդիրները, ճիշտ կամ ժամանակին փոխանցումները կատարելը, որը կարող է բերել հնարավոր կորուստների:

Լեվերիջի ռիսկ

Լեվերիջի ռիսկի դեպքում ներդրողը ավելի մեծ ներդրում է կատարում քան իր ներդրված գումարն է: Այս դեպքում գների տատանումից առաջացած վնասները կարող են մի քանի անգամ գերազանցել առանց լեվերիջով գործարքների վնասները: Լեվերիջով գործարքները բարձր ռիսկային են և դրանցով ներդրումներ կատարելն ընդհանրապես խորհուրդ չի տրվում:

Արտաբորսայական շուկայի ռիսկ

Շատ արտաբորսայական շուկաներ բարձր իրացվելի են և դրանցով փոխանցումները ավելի ռիսկային են քան բորսայական շուկաներում: Արտաբորսայական շուկաներում չկա ձևավորված միասնական գնման կամ վաճառքի գին, անգամ եթե կարողանում եք գտնել նման առաջարկ, հնարավոր է չկարողանաք գործարք կնքել առաջարկվող գնով:

4. Ակտիվ առևտրի ռիսկեր

Դուք պետք է զգույշ լինեք ակտիվ առևտրի մարտավարություն ընտրելուց առաջ և ծանոթանաք հետյալ դրույթներին:

Ակտիվ առևտուրը բնորոշվում է հաճախակի գնման և վաճառքի գործարքների իրականացմամբ (նվազագույնը շաբաթվա մեջ մի քանի անգամ, հաճախ բազմաթիվ անգամ մեկ օրվա ընթացքում):

Ակտիվ առևտուրը ունի ռիսկի բարձր մակարդակ. Ակտիվ առևտուրը սովորաբար խորհուրդ չի տրվում այն անձանց, ովքեր ունեն սահմանափակ միջոցներ կամ փորձ

ու փոքր ռիսկի նախապատվություն: Դուք պետք է պատրաստ լինեք, որ կկորցնենք Ձեր բոլոր միջոցները, որոնք օգտագործում եք ներդրումներում:

Զգուշացեք ակտիվ առևտրից մեծ շահույթներ ունենալու գայթակղությունից. Դուք պետք է զգուշանաք խորհուրդներից, այլ անձանց հաջողությունների մասին պատմություններից, որոնք ուղղորդում են Ձեզ ակտիվ առևտրի: Ակտիվ առևտրի արդյունքում կարող եք ունենալ փոքր շահույթ կամ չունենալ շահույթ, վատագույն դեպքում կունենաք մեծ վնասներ շատ արագ:

Ակտիվ առևտուրը պահանջում է արժեթղթերի շուկայի մասին խորը գիտելիքներ. Ակտիվ առևտուրը պահանջում է արժեթղթերի, տեխնոլոգիաների, մարտավարությունների մասին խորը գիտելիքներ: Բացի այդ, դուք պետք է մրցեք պրոֆեսիոնալ, լիցենզավորված ներդրումային ընկերություններում աշխատող թրեյդերներ և այլ բանիմաց, փորձառու և լավ պատրաստված թրեյդերների հետ:

Ակտիվ առևտուրը ենթադրում է ձեզ սպասարկող բրոքերային ընկերության գործառնական համակարգի խորը իմացություն. Շատ կարևոր է ակտիվ առևտրով զբաղվելիս խորապես հասկանալ հաշիվների շարժի, առևտրի գործընթացի, պատվերների կատարման քաղաքականության մասին: Ուսումնասիրելով բրոքերային ընկերության ներքին ընթացակարգերը, էլեկտրոնային համակարգերը, Դուք կկարողանաք հասկանալ նրանց ուժեղ և թույլ կողմերը և գիտակցել սխալի հավանականության մասին:

Ակտիվ առևտրի արդյունքում Դուք կվճարեք մեծ միջնորդավճարներ. Դուք վճարում եք միջնորդավճար Ձեր կատարած յուրաքանչյուր գործարքի համար: Ավելի ակտիվ առևտրի դեպքում միջնորդավճարները կավելանան և կպակասի Ձեր սպասվող եկամուտը կամ կմեծանան վնասները:

Մարժինալ ակտիվ առևտուրը կամ կարճ վաճառքները կարող են բերել Ձեր սկզբնական ներդրումից ավել վնասների. Երբ Դուք առևտուր եք անում պարտքով վերցված միջոցներով, Դուք կարող եք կորցնել ավելի շատ քան Ձեր միջոցներով առևտրի ժամանակ:

Առևտուրը խաղ չէ: Խորհուրդ չի տրվում անփորձ կամ սահմանափակ միջոցներով ներդրողներին ներքաշվել ակտիվ առևտրում:

5. Ընդհանուր տեղեկություններ ֆինանսական գործիքների մասին

5.1 Ի՞նչ է արժեթուղթը

Արժեթղթը փոխարկելի և սակարկելի գործիք է, որն ունի ֆինանսական արժեքը Արժեթղթերի հիմնական տեսակներ են պարտքային արժեթղթերը, ինչպիսիք են պարտատոմսերը, և բաժնային արժեթղթերը, ինչպիսիք են բաժնետոմսերը: Արժեթուղթ թողարկող ընկերությունը կամ այլ սուբյեկտը կոչվում է թողարկողը: Հիմնական արժեթղթերից են բաժնետոմսերը, պարտատոմսերը, ներդրումային

Ֆոնդերի փայերը, օպցիոնները, վարանտները և ածանցյալ գործիքները ու կարող են վաճառվել ֆինանսական շուկաներում, ինչպիսիք են ֆոնդային բորսաները:

5.2 Ինչ է ածանցյալ գործիքը

Ածանցյալ գործիքը ֆինանսական պայմանագիր է, որի գինը կախված է մեկ կամ մի քանի այլ գործիքներից: Դրանք կոչվում են ածանցյալ գործիքի հիմքում ընկած ֆինանսական գործիք, որոնք կարող են լինել բաժնետոմսեր, պարտատոմսեր, ապրանքներ կամ թանկարժեք մետաղներ, արտարժույթ, տոկոսադրույքներ և ինդեքսներ:

Օրինակ բաժնետոմսի օպցիոնի հիմքում ընկած է բաժնետոմս: Կան տարբեր տեսակի ածանցյալ գործիքներ, այդ թվում ֆյուչերսներ, օպցիոններ, սվոպներ և կառուցվածքային գործիքներ:

5.3 Բաժնետոմսեր

Բաժնետոմսը բաժնետիրոջը իրավունք է տալիս մասնակցել ընկերության ղեկավարմանը: Մեկ բաժնետոմսը կազմում է ընկերության կապիտալի որոշակի մասը: Բաժնետերը հանդիսանում է ընկերության համասեփականատերը:

Հասարակ բաժնետոմսերում ներդրումն իրավունք է տալիս ձայնի իրավունքով մասնակցելու ընկերության ժողովներին և նրանից եկամուտները կամ վնասները չեն կարող կայուն լինել:

Շահաբաժինը դա ընկերության շահույթի բաշխումն է բաժնետերերի միջև: Շահաբաժնի չափը նաև անվանում են բաժնետոմսի եկամտաբերություն:

Բաժնետոմսերի ներդրումներից մյուս եկամուտը կարող է լինել դրանց շուկայական գնի աճից:

5.3.1 Բաժնետոմսերի տեսակներ

Ընկերությունը կարող է ունենալ տարբեր տեսակի բաժնետոմսեր: Դրանց մի քանի տեսակներ ներկայացված է ստորև.

Հասարակ բաժնետոմսեր. առանց հատուկ իրավունքի ստանդարտ բաժնետոմսեր: Բաժնետիրոջը իրավունք է տալիս մասնակցել ընկերության ընդհանուր ժողովներին, քվեարկել որոշումներ կայացնելիս իր ունեցած մասնաբաժնի չափով: Նրանք ունեն մեծ եկամուտներ ապահովելու հեռանկար, սակայն ունեն մեծ ռիսկ, հատկապես սնանկության ժամանակ կամ ընկերության մեծ վնասների ժամանակ շահաբաժին չեն ստանա: Բաժնետոմսի գինը նաև նշանակում է ընկերության տնտեսական արժեքը: Ընկերության սովորական բաժնետերերը համարվում են չպաշտպանված վարկատուներ:

Արտոնյալ բաժնետոմսեր. տալիս որոշակի արտոնյալ իրավունքներ ի տարբերություն սովորական բաժնետոմսերի: Հաճախ այդ իրավունքները վերաբերվում են

շահաբաժիններ ստանալուն և ընկերության դեպքում վճարման նախապատվության իրավունք:

Կուտակային արտոնյալ բաժնետոմսեր. եթե առաջին տարին բաժնետիրոջը շահաբաժին չի վճարվում, այն գումարվում է հաջորդ տարիներին:

Մարման ենթակա բաժնետոմսեր. բաժնետիրոջ հետ ընկերությունը պայմանագիր է կնքում, որ մի քանի տարի անց հետ կգնի բաժնետոմսերը:

5.3.2 Ռիսկեր

Հիմնական ռիսկերը շուկայական ռիսկն է կամ համակարգային ռիսկը, որը չի կարող դիվերսիֆիկացվել այլ վայրում, և ոչ համակարգային ռիսկը, որը կարող է մեծանալ կամ նվազել պորտֆելի դիվերսիֆիկացիայի արդյունքում, այդ թվում վարկային ռիսկը, երկրի ռիսկը, իրացվելության ռիսկը, փոխարկման ռիսկը և անուղղակի տոկոսադրույքի ռիսկը:

5.4 Պարտատոմսեր

Պարտատոմսերը պարտքային գործիքներ են, որոնց թողարկողները դրանց միջոցով փող են ներգրավում շուկայից: Կարճ ասած ներդրողները պարտքով գումար են տալիս ընկերությանը, փոխարենը ընկերությունը պարտավորվում է սահմանված հաճախականությամբ վճարել տոկոսագումարներ (արժեկտրոն կամ կուպոն) և մարման ժամանակ վերադարձնել հիմնական գումարը: Պարտատոմս գնողն ունի պահանջ թողարկողի նկատմամբ, բայց ոչ կառավարմանը մասնակցելու իրավունք, ինչպես բաժնետոմսերի դեպքում:

Պարտատոմսի անվանական արժեքը և արժեկտրոնի տոկոսադրույքը նախօրոք հայտարարվում են թողարկողի կողմից, սակայն շուկայում այն կարող է շրջանառվել այլ եկամտաբերությամբ և գինը կարող է անվանականից պակաս կամ ավել լինել: Պարտատոմսի երկարությունն նշանակում է մինչև մարում ընկած ժամանակի միջոցները, որը կարող է մեկ տարուց պակաս լինել դրմական շուկայի գործիքների դեպքում և մեկ տարուց ավել պարտատոմսեր: Ըստ ժամկետայնության ԱՄՆ-ի գանձապետական արժեթղթերը բաժանվում են երեք խմբի.

- Կարճաժամկետ (bills). մինչև մեկ տարի ժամկետայնությամբ
- Միջնաժամկետ (notes). մեկից տասը տարի ժամկետայնությամբ
- Երկարաժամկետ (bonds). տասը տարուց ավել ժամկետայնությամբ

Արժեկտրոն. տոկոսադրույք, որը թողարկողը վճարում է պարտատերերին: ԱՄՆ-ում, Միացյալ Թագավորությունում, Եվրոպայում և Հայաստանում սովորաբար արժեկտրոնները վճարվում են ամեն կիսամյակ:

Հետգնման իրավունք. թողարկողը իրավունք է տալիս պարտատերերին հետ վաճառել իրենց պարտատոմսերը մարման օրվանից շուտ: Այսպիսի պարտատոմսերի թողարկողներից շատերը հետ են գնում պարտատոմսերը անվանական արժեքով:

Որոշ պարտատոմսերի համար թողարկողը ստիպված է լինում վճարել հավելավճար: Սա հիմնականում բարձր եկամտաբերությամբ պարտատոմսերի դեպքում է:

5.4.1 Պարտատոմսերի տեսակներ

Ըստ թողարկողի պարտատոմսերը լինում են տարբեր տեսակի (պետական պարտատոմսեր, մունիցիպալ պարտատոմսեր և կորպորատիվ պարտատոմսեր): Կորպորատիվ պարտատոմսերը բնորոշվում են ավելի բարձր եկամտաբերությամբ, քանի որ ընկերության սնանկության հավանականությունը ավելի մեծ է քան պետությանը: Կորպորատիվ պարտատոմսերը կարող են ավելի մեծ եկամտաբերություն բերել, քանի որ ներդրողը ռիսկի է գնում, երբ գնում է դրանք: Կարևոր է նաև թողարկող ընկերության վարկանիշը: Որքան բարձր է ընկերության վարկանիշը, այնքան ցածր է նրա թողարկած պարտատոմսերի եկամտաբերությունը:

Պետական պարտատոմսեր. Պետության կողմից թողարկված պարտատոմսերը նաև անվանում են գանձապետական պարտատոմսեր: Գանձապետական պարտատոմսերը համարվում են անեմաանվտանգ պարտատոմսերը, քանի որ թողարկողը պետությունն է և նրա դեֆոլտ լինելը քիչ հավանական է: Այնուամենայնիվ գանձապետական պարտատոմսերը սովորաբար ունենում են երկար ժամկետ և ավելի զգայուն են գնաճի և վարկային ռիսկի դեպքում:

Մունիցիպալ պարտատոմսեր. մարզային կամ տեղական համայնքային պարտատոմսեր: Դրանք թողարկվում են մարզային բյուջեների ծախսերը հոգալու նպատակով կամ հատուկ նախագծերի ֆինանսավորման համար: Մունիցիպալ պարտատոմսերն ավելի ռիսկային են քան պետականները:

Կորպորատիվ պարտատոմսեր. Կորպորատիվ պարտատոմսեր թողարկում են մասնավոր կազմակերպությունները: Կորպորատիվ պարտատոմսերը կարող են ունենալ տարբեր մարման ժամկետներ: Նրանք համարվում են այս երեք տեսակից ամենառիսկայինը, քանի որ նրանց վարկային ռիսկը մեծ է, ինչը շատ դեպքերում փոխատուցվում է բարձր եկամտաբերությամբ: Ցածր վարկանիշ ունեցող ընկերությունների կողմից թողարկված պարտատոմսերը սպեկուլատիվ պարտատոմսեր են և նրանց հաճախ անվանում են «ոչ պետքական պարտատոմսեր»:

Փոխարկելի պարտատոմսեր. պարտատոմսեր, որոնք կարող են փոխարկվել այլ կորպորատիվ արժեթղթի, հիմնականում սովորական բաժնետոմսերի: Փոխարկումները հիմնականում կատարվում են հատուկ նախատեսված օրերին հատուկ սահմանված գներով և պայմաններով: Դրանք թույլ են տալիս ընկերությանը կրճատել իրենց պարտավորությունները:

Տիքսված տոկոսով պարտատոմսեր. արժեթղթի շրջանառության ողջ ընթացքում անփոփոխ արժեկտրոնով պարտատոմսեր:

Լողացող տոկոսով պարտատոմսեր. ունեն փոփոխվող տոկոսադրույքով արժեկտրոններ, որոնց մեծությունը կախված է այլ տոկոսադրույքից, ինչպիսիք է Լիբորը կամ Եվրիբորը:

Զեղչատոկոսային պարտատոմսեր. Զիղչատոկոսային պարտատոմսերը չունեն արժեկտրոնի վճարումներ, թողարկվում են անվանական արժեքից ցածր, մարվում են անվանական արժեքով:

Գնաճի մակարդակին կցված պարտատոմսեր. երբ պարտատոմսերի եկամտաբերությունը կապված է գնաճի հետ:

Ակտիվներով ապահովված արժեթղթեր. այն պարտատոմսերն են, որոնց արժեկտրոնի կամ մարման գումարի վճարն ապահովված է այլ ակտիվով: Ապահովված արժեթղթերի տեսակներ են հիպոթեքային պարտատոմսերը, ապահովված պարտքային արժեթղթերը:

Ստորադաս պարտատոմսեր. այն պարտատոմսերն են, որոնք ունեն ավելի ցածր առաջնահերթություն քան այլ պարտատոմսերը թողարկողի սնանկության դեպքում: Ստորադաս պարտատոմսերի պարտավորությունները կմարվեն մյուս բոլոր պարտատոմսերի պարտավորությունները մարելուց հետո: Ստորադաս պարտատոմսեր հիմնականում թողարկում են բանկերը, դրանց օրինակներից է ակտիվներով ապահովված պարտատոմսերը:

Անժամկետ պարտատոմսեր. որոնք չունեն մարման ժամկետ:

Ըստ ներկայացնող պարտատոմսեր. պարտատոմսեր, որոնք անվանական չեն: Այլ խոսքերով, այն պատկանում է պարտատոմսի փաստացի ներկայացնողին: Հաճախ դրանք լինում են թղթային և մարվում են կանխիկով: Ըստ ներկայացնողի պարտատոմսերը բարձր ռիսկային են, քանի որ այն կարող են կորցնել կամ գողանալ:

5.4.2 Պարտատոմսերի վարկանիշներ

Ստանդարտ և Փուրզը (Standard & Poor’s) ու Մուդիսը (d Moody’s) կառավարություններին և ընկերություններին տրամադրում է վարկունակության վարկանիշներ: Դեֆոլտային ռիսկից բարձր վարկանիշները ներկայացված են ներքևի աղյուսակում: Հիմնականում բարձ եկամտաբերությամբ պարտատոմսերն ունենում են համեմատաբար ցածր վարկանիշ: Մյուս կողմից այլ հավասար պայմաններում ավելի բարձր վարկանիշ նշանակում է ավելի ցածր եկամտաբերություն:

Թողարկողի վարկանիշ նշանակում է հավանականությունը, որ ներդրողները հետ կստանան իրենց գումարը: Այն կարող է կաճված լինել բազմաթիվ գործոններից:

Quality	Moody’s	Standard & Poor’s
Highest Quality	Aaa	AAA
High Quality	Aa1, Aa2, Aa3	AA+, AA, AA-

Upper-medium grade	A1, A2, A3	A+, A, A-
Medium grade	Baa1, Baa2, Baa3	BBB+, BBB, BBB-
Somewhat speculative	Ba	BB
Speculative	B	B
Highly speculative	Caa	CCC
Most speculative	Ca	CC
Default	C	D

5.4.2 Ռիսկեր

Պարտատոմսերով առևտուրը ոչ միշտ է հարմարավետ ներդրողների համար: Հաճախ պարտատոմսերն անվանում են պահպանողական գործիքներ, սակայն նրանք ունեն բազմաթիվ ռիսկեր: Եթե Դուք չեք ընդունում ներքոնշյալ ռիսկերը, ավելի լավ է պարտատոմսերով գործարքներ չկնքեք:

Վարկային ռիսկ. Երբ դուք գնում եք կորպորատիվ պարտատոմս, դուք պարտքով գումար եք տալիս ընկերությանը: Միշտ գոյություն ունի ռիսկ, որ ընկերությունը չի կարողանա մարել պարտքը, երբ սնանկ ճանաչվի: Այս ռիսկի մասին Դուք միշտ պետք է գիտակցեք: Ռիսկը ներառված է պարտատոմսի գնի մեջ:

Ժամանակից շուտ մարման ռիսկ. Ժամանակից շուտ մարման ռիսկը հանդես է գալիս, երբ թողարկողը հետ է կանչում պարտատոմսը: Երբ այն տեղի ունենա, գումարը կվերադարձվի ժամանակից շուտ: Սովորաբար պարտատոմսերը լինում են հետ գնելի կամ ոչ, այս տեղեկությունները գրված են լինում ազդագրում: Եթե պարտատոմսը հետ գնելի է, պա նշվում է հետ գնման պայմանները: Ընկերությունները սովորաբար հետ են գնում պարտատոմսերը, երբ շուկայական տոկոսներն իջնում են:

Գնաճային ռիսկ. Գնաճային ռիսկը հանդես է գալիս այն ժամանակ, երբ գնաճի մակարդակն ավելի բարձր է քան պարտատոմսի եկամտաբերությունը: Այլ խոսքերով եթե գնաճը վեց տոկոս է, իսկ պարտատոմսի եկամտաբերությունը չորս տոկոս, դուք կստանաք չորս տոկոս եկամտաբերություն, սակայն իրական փողի արժեքով կունենաք երկու տոկոս անկում:

Տոկոսադրույթի ռիսկ. Տոկոսադրույթի փոփոխությունը պարտատոմսի շրջանառության ժամանակ կարող է ազդել դրա գնի վրա: Երբ տոկոսադրույթները բարձրանան, պարտատոմսի գները կիջնեն, իսկ նոր թողարկվող պարտատոմսերը կվաճառվեն ավելի բարձր եկամտաբերությամբ: